



alecta

55, 65, 75?

I huvudet på en
blivande pensionär

Innehåll

Förord	3
Om undersökningen	4
En lång semester eller en ny vardag	7
Få planerar och förbereder sin pension	9
Pensionsbeslutet styrs av yttre omständigheter	13
Det individuella ansvaret upplevs av många som betungande	16
Blir det bättre med mer information?	19
Kattmat eller champagne, hur illa blir det?	23
Det är mina pengar	27
Hur går privatanställda tjänstemän i pension egentligen?	29
Sammanfattning	33
En guide för den blivande pensionären	36

Har du frågor är du välkommen att kontakta oss

Alecta pensionsförsäkring, ömsesidigt

Telefon 020-78 22 80 | Fax 08-441 60 90

103 73 Stockholm | alecta.se

Alecta är förvaltare av tjänstepension sedan 1917.

Vi står på kundernas sida med ett enda fokus

– att erbjuda trygghet under och efter arbetslivet.

PENSIONER debatteras intensivt just nu. Det handlar om allt från premiepensionens utformning, AP-fondernas antal, hur den så kallade bromsen slår och om flytträtt är bra till hur Solvens 2 påverkar. En viktig fråga är också när och hur medborgarna tar ut sin pension.

Politiker, myndigheter och olika branschföreträdare deltar med liv och lust i debatten. Men det stora flertalet pensionssparare verkar måttligt intresserade. Pensionen känns avlägsen. Det låga engagemanget och de ofta svaga kunskaperna lägger ett stort ansvar på dem som konstruerar pensionssystemen. Systemens utformning och pedagogik är starkt styrande för de pensionsval som görs.

Pensionssparande handlar om att spara, placera, skydda och ta ut. Mycket uppmärksamhet har ägnats åt hur pensionskapitalet bäst fås att växa. Bilden av den aktiva placeraren som vinnare har varit förhärskande men ifrågasätts nu mer och mer. Allt fler väljer att inte göra egna val. Färre än tio procent av spararna är aktiva i sina placeringar visar undersökningar som Alecta gjort.

Mer bortglömda är de övriga val som finns att göra och som kan ha långt större betydelse. Det handlar inte minst om det verkligt viktiga valet om *när och hur vi går i pension*. Det är i sextioårsåldern som funderingarna väcks hos många pensionssparare och intresset för att lära mer ökar. De flesta planerar inte för sin pension utan pensionen upplevs nästan opåverkbar. Många är irriterade över det ansvar de upplever sig ha fått att vara aktiva som pensionssparare. Debatten om pensionssystemets konstruktion och hållbarhet oroar men i grund och botten är de flesta i den generation som



Normen med livslång pension från 65 års ålder håller sakta men säkert på att lösas upp.

går i pension de närmaste åren förvissade om att de kommer klara sig bra. Om de överväger åtgärder handlar besluten om att spara mer, minska utgifterna eller skjuta upp pensionen något år.

Den här rapporten har fokus på hur *privatanställda tjänstemän* i åldrarna 55–65 tänker inför sin pension. Rapporten beskriver vilket ansvar de vill ta, hur aktiva de är och vilka val de gör eller inte gör. Vår rapport visar också hur Alectas nyblivna pensionärer faktiskt agerat när de valt att gå i pension. Allt fler skjuter upp sin pension eller väljer att tidsbegränsa pensionsuttaget. Normen med livslång pension från 65 års ålder håller sakta men säkert på att lösas upp.

Stockholm i juni 2013

Pär Ola Grane *Chef Marknadsanalytiker*
Staffan Ström *Informationschef*
Eva Adolphson *Alectas pensionsekonom*

Om undersökningen *underlaget för rapporten*

ALECTA har under våren 2013 genomfört ett antal undersökningar för att förstå attityder, upplevda behov och beslutsprocessen i samband med pensionering. Flera olika typer av undersökningar har kompletterat varandra. En kvalitativ undersökning har följts upp med en kvantitativ undersökning. Kompletterande analyser har genomförts av de pensioneringar som skett inom privat tjänstemännens kollektivavtalsområde ITP. Dessutom har en undersökning om hushållens ekonomi beställts från SCB.

- Om den kvalitativa undersökningen: undersökningsföretaget Ipsos genomförde på Alectas uppdrag fokusgruppsdiskussioner och djupintervjuer på plats i hemmet. Totalt deltog 33 personer i åldern 57–68. Samtliga deltagare är eller har varit privatanställda tjänstemän. En spridning i urvalet gjordes utifrån ålder, kön, utbildning, yrke och civilstånd. Intervjuerna och fokusgruppsdiskussionerna genomfördes i Stockholm och Falun.
- Om den kvantitativa undersökningen: heltids- och deltidsarbetande i åldern 55–67 år tillfrågades i en webbundersökning av Ipsos för Alectas räkning. I målgruppen ingick således även andra än privatanställda tjänstemän. Totalt deltog 1 000 personer i webbundersökningen varav 94 procent hade tjänstepension.
- Om pensioneringar inom ITP: analysen omfattar de senaste fem årens pensioneringar inom förmånsbestämd pension ITP, totalt handlar det om cirka 175 000 personer som gått i pension under perioden.
- Om hushållens ekonomi: analysen är baserad på SCBs hushållsundersökning och gjord av SCB för Alectas räkning under hösten 2012. Underlaget består av 6 140 hushåll som grupperats i åldersgrupper efter den i hushållet som har högst inkomst. Uppgifterna om genomsnittliga inkomster och utgifter bygger på 1 000–1 700 hushåll i varje åldersgrupp.



AVSNITT 1

En lång
semester
eller en
ny vardag?



1 | En lång semester eller en ny vardag

57–67 år

”På väg mot pension” Drömmarna styr

- Mer ung än gammal
- Aktiv och utåtriktad
- *Lugn och ro* spelar en underordnad roll
- Livet som pensionär ses som *semester*

”Inför pension” Ovissheten ökar

- Åldern gör sig påmind
- Krämpor börjar komma
- Närstående går bort
- Blir påmind om sin egen dödlighet och att livet inte varar för evigt

”Pensionär” Realiteten styr

- Orken, lusten avtar
- Prioriterar en bekväm fungerande vardag
- *Rättar mun efter matsäcken* – kunna göra det man vill/ kan inom rimliga gränser

FÖRVÄNTNINGARNA inför pensionen förändras med stigande ålder och kan delas in i tre faser. Några år före pension är förväntningarna positiva och relateras till all tid som frigörs, till resor och fritidsintressen. Att få lugn och ro och slippa vardagsstress känns lockande. Att få ägna sig åt familj, barnbarn och vänner är något att se fram emot. För den som jobbar ses den framtida pensionstiden som en semester.

När pensioneringen närmar sig på allvar kommer andra tankar. Funderingar kring ekonomin som pensionär kan oroa men är viktigare för många är rädslan för att tappa den identitet och det sociala sammanhang man haft under arbetslivet. Händelser i familj och bekantskapskrets både gläder och oroar, det första barnbarnet och en nära väns svåra sjukdom ger nya perspektiv på det egna

åldrandet. Begreppet pension blir mera laddat och tankarna om pensionen som en lång semester blandas med tankar om sjukdomar och döden.

När pensionen väl är ett faktum handlar den inte längre om semester utan om resten av livet. För många blir det viktigaste att skapa en fungerande vardag. Att flytta till något mindre eller sälja båten är inte nödvändigtvis en uppoffring utan ett sätt att göra vardagen mer hanterbar. Ekonomin blir förstås bättre men det är inte det som är drivkraften.

Å ena sidan finns drömmen om det ljuva livet som pensionär fyllt av tid att göra sådant man längtat efter. Å andra sidan finns tvivel på om viljan, orken eller pengarna finns kvar för att förverkliga drömmarna. *Vägen mot pensionen upplevs kantad av både oförutsägbarhet och perspektivskiften.*

AVSNITT 2

Få planerar och förbereder sin pension



2 | Få planerar och förbereder sin pension

MÅNGA blivande pensionärer har en starkt utvecklad känsla av att de vill göra rätt för sig och ta ansvar för att skapa en god pension. Samtidigt är de flesta mycket osäkra på vad och hur man kan göra för att påverka. Att låta saker ha sin gång och göra som alla andra känns ofta enklast och tryggast.

Pensionsbeskeden samlas i pärmar, i hängmappar eller bara i högar. Men de samlas. Tanken är att det nog snart är dags att gå igenom beskeden. Det tillfället skjuter många gärna upp till senare – långt senare. *Bara en tredjedel av de blivande pensionärerna uppger att det finns något särskilt som de skulle behöva veta* (SE DIAGRAM). Pension är uppenbarligen inte något som vi funderar särskilt mycket över – åtminstone inte i den utsträckningen att vi formulerar frågor om vad det är vi behöver veta för att förbereda oss.

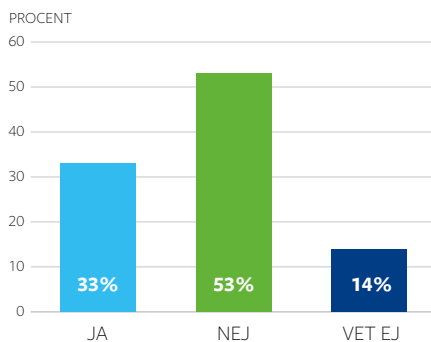
Många har samtidigt en känsla av att de borde vara mer aktiva och se om sitt hus inför pensionen. För att döva det dåliga samvetet och skapa en känsla av att ändå agera, och därmed ta ansvar, fattar många samma beslut: Ett månadssparande till pensionen, om än ett litet belopp, känns bra. Det betyder inte att de som väljer att pensionsspara extra på detta sätt är särskilt engagerade eller insatta. Ibland talas det också om att det är viktigt att då och då se över sitt pensionssparande,

”

Jag kände trycket på mig att kryssa i något när alla andra gjorde det, men när banken frågar – hur tänkte du här – då vet jag inte vad jag ska svara.

KVINNA, INFÖR PENSION

ÄR DET NÅGOT SÄRSKILT DU UNDRAR ÖVER OCH SKULLE BEHÖVA VETA INFÖR DIN EGEN PENSIONERING?



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade



2 | Få planerar och förbereder sin pension



men vad som ska göras är mer osäkert. Ska det som gått upp säljas eller är det bättre att sälja det som gått ned? Är det rätt att köpa på sig mer aktier när marknaderna varit starka, eller är det tvärtom bättre att i det läget minska andelen aktier? Och hur vet man när det är dags? Osäkerheten är stor.

Pensionen känns långt borta ända tills den är ett faktum, den upplevs lika avlägsen för den som är 63 som för 55-åringen. Funderingarna börjar dock dyka upp allt oftare i sextioårsåldern. Kanske nappar man på ett erbjudande om gruppinformation. En tidnings pensionsbilaga kan väcka tankar. Men få söker fortfarande information på eget initiativ. Istället agerar de flesta efter påstötningar från andra. Det kan handla om besöket på banken, mötet med en placeringsrådgivare eller försäkringsförmedlare. De åtgärder som vidtas bygger i första hand på det som någon annan rekommenderat.

Jag har aldrig gjort några aktiva val. Jag har gjort som jag blivit rekommenderad.

MAN, INFÖR PENSION

Vi sålde huset och flyttade till lägenhet, men det var för att det var jobbigt – tre plan och trädgård som måste skötas.

KVINNA, PENSIONÄR

57–67 år

”På väg mot pension” Symboliskt ansvar

- Har startat privat pensionssparande
- Har träffat försäkringsförmedlare
- Har valt i tjänstepension och PPM, men oklart när, vad och varför

”Inför pension” Dags för egna initiativ

- Praktiska åtgärder för *downsizing*, till exempel ändrat sitt boende, gjort sig av med bil, sommarstuga...
- Nappat på erbjudanden om pensionsgenomgång

”Pensionär” Besluten är tagna

- Anpassning till de eventuella beslut man tagit och till den rådande situationen
- Viss osäkerhet kring behov av information och återstående beslut

AVSNITT 3

Pensionsbeslutet
styrts av yttre
omständigheter



3 | Pensionsbeslutet styrs av yttre omständigheter

UNDERSÖKNINGSRESULTATEN visar att pensionsbeslut knappast är något man planerar eller ägnar många tankar åt. Pensionsbeslut är snarare en följd av olika omständigheter.

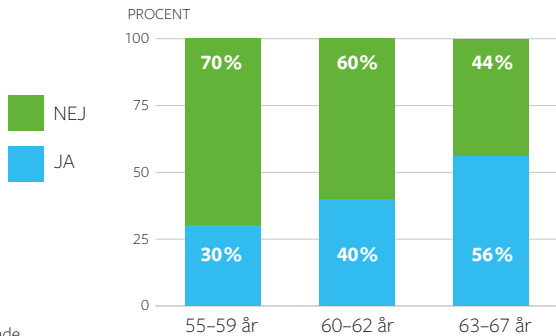
Ganska få förbereder sig genom att medvetet söka information. Även om intresset ökar med åldern är det i åldersgruppen 63–67 år bara drygt hälften som uppger att de själva har sökt information om pensioner (SE DIAGRAM).

I grund och botten utgår många från att det finns ett ramverk som styr, vid 65 år kommer pensionen som ett brev på posten. Det kan också vara andra saker mer kopplade till själva arbetsplatsen eller yrkesrollen som styr. Eller att ens egen hälsa eller familjeförhållande kommer framtvinga pensioneringen. Beslutet uppfattas alltså av många som en följd av olika omständigheter snarare än något som behöver planeras för. Dessutom är pensionering i grunden en typ av beslut man gärna skjuter framför sig. Det är ett val med långsiktiga konsekvenser

och som inrymmer en betydande osäkerhet. Det kan därför kännas tryggast att inte ta några egna initiativ.

Tanken på att lämna arbetslivet tvärt väcker oro kring hur det kommer gå att anpassa sig. Arbetet och yrkesrollen är för många starkt förknippad med den egna identiteten och det sociala livet, i synnerhet för män. Samtidigt finns det inga etablerade strukturer eller normer för hur en nedtrappning av arbetet kan gå till. Attityden från arbetsgivarna varierar och det kan vara svårt att anpassa eller avgränsa arbetsuppgifterna. Prognosverktyg visar inte alltid på möjligheten att trappa ned och vilka konsekvenser det skulle få för plånboken. I intervjuundersökningen önskade sig många en möjlighet att trappa ned. Med en möjlighet till nedtrappning blir alternativet att skjuta upp utträdet från arbetsmarknaden mer attraktivt och fler skulle kunna tänka sig att arbeta längre. I Pensionsmyndighetens rapport "Skäl till att gå i pension eller inte" (2012:1) beskrivs

HAR DU PÅ SENARE TID FÖRSÖKT TA REDA PÅ NÅGON SORTS PENSIONSINFORMATION?



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade

3 | Pensionsbeslutet styrs av yttre omständigheter

att förutom det rent ekonomiska utbytet är möjligheten till att arbeta deltid eller att ha en mer flexibel arbetstid viktiga för viljan till ett fortsatt förvärvsarbete.

Det är väldigt få saker med själva pensionen de intervjuade upplever sig kunna påverka. I denna undersökning beror det säkert delvis på att pensionen rent åldersmässigt är relativt nära för de intervjuade. Men även i tidigare undersökningar, riktade mot andra åldersgrupper, har vi sett att pensionen upplevs som svår att påverka. Tron på att omplaceringar i själva pensionssparandet, flytt till annat pensionsbolag eller att ta hjälp i förvaltningen skulle göra skillnad är utomordentligt begränsad. Många ser inte heller en koppling mellan lönen och tjänstepensionen. De flesta tror att en löneförhöjning har en liten påverkan, trots

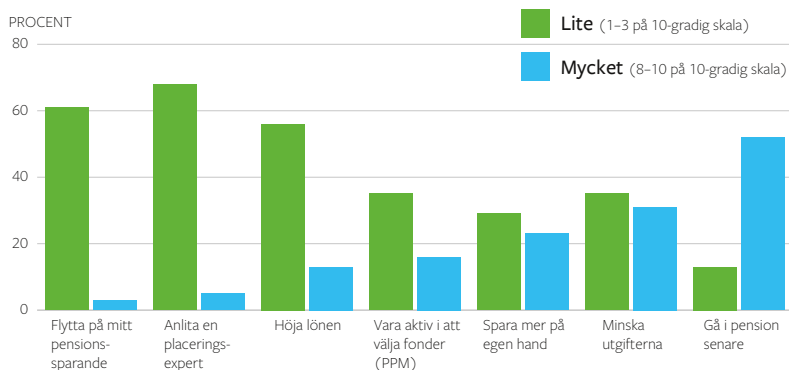
att många har inslag av förmånsbestämda pensioner. *Det är typiskt att de åtgärder som ses som verkningsfulla är egna konkreta beslut som att spara mer eller minska utgifterna. Den åtgärd som ses som i särklass mest kraftfull är att skjuta upp pensionsåldern (SE DIAGRAM). Att skjuta upp pensionen något eller några år är också en åtgärd som blir allt vanligare.*



Jag är inte säker på att jag vill hugga av direkt utan kan tänka mig att kunna gå successivt genom att finnas kvar i jobbsammanhang några dagar i veckan.

MAN, INFÖR PENSION

HUR MYCKET ELLER LITE TROR DU ATT FÖLJANDE ÅTGÄRDER SKULLE KUNNA PÅVERKA DIN FRAMTIDA EKONOMI SOM PENSIONÄR?



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade

AVSNITT 4

Det individuella
ansvaret upplevs
av många som
betungande



4 | Det individuella ansvaret upplevs av många som betungande

DET HAR skett en förskjutning när det gäller ansvaret för den egna pensionen. Många upplever idag att ansvaret vilar på dem själva. De som intervjuats i den kvalitativa undersökningen ser sig som utsatta och upplever det som negativt. De tycker sig ha hamnat i skarven mellan det gamla och det nya. Upplevelsen av pensionen har gått från att vara en rättighet till något man idag själv måste ansvara för. Till skillnad från yngre upplever sig de intervjuade inte heller ha vana, eller tillräckligt lång tid på sig, för att göra val som gör skillnad. Synen på tidigare pensionsgenerationer är att de blev bättre omhändertagna och inte, som nu, tvingade till val de saknar kunskaper om eller intresse för.

De intervjuades syn på det egna ansvaret handlar i grunden om att bidra till pensionen genom att vara yrkesverksam, betala skatt och att se till att välja en arbetsgivare som betalar in tjänstepension. Det handlar inte om att vara ”aktiv pensionssparare” inom ramen för premie- eller tjänstepensionen. Många lyfter istället fram att spara privat som ett konkret sätt att ta ansvar för att kunna unna sig något extra. Just att spara privat är ett råd som många gärna delar med sig av.

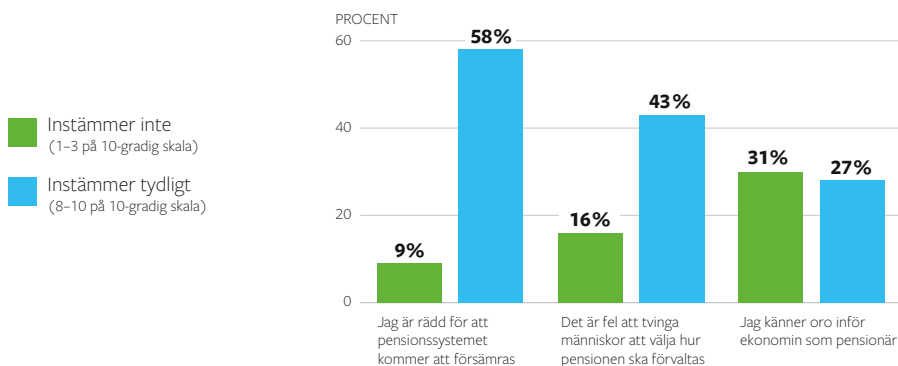
Det finns en osäkerhet om systemets robusthet, tydligt belyst i den kvantitativa undersökningen. En osäkerhet som föds av den

”

Min föräldrageneration behövde inte tänka på pension. Det var ATP som gällde, privat sparande var inte vanligt. Nu är det en helt annan medvetenhet om att man måste ordna en del själv.

KVINNA, INFÖR PENSION

I VILKEN UTSTRÄCKNING INSTÄMMER DU I FÖLJANDE PÅSTÄENDEN?



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade

pågående debatten om pensionssystemet och av uppfattningen att det individuella ansvaret för placeringsvalen har gått för långt. I den kvantitativa undersökningen är det tydligt att oron över pensionssystemet är större än oron inför den egna ekonomin som pensionär (SE DIAGRAM). Bland privatjänstemännen är det än färre som hyser oro för den egna ekonomin. I denna grupp instämmer 20 procent i påståendet att de känner oro för den egna ekonomin som pensionärer, medan 43 procent inte instämmer.

I gruppdiskussionerna som ingick i den kvalitativa studien var många deltagare upprörda över hur pensionssystemet utvecklats. Resonemangen drogs in i negativa spiraler där ord som "orättvist", "oförutsägbart" och "spekulativt" ofta återkom. Diskussionsdeltagarna upplever att pensioner blivit spekulation och känner en ängslan inför det som någon kallar ett "fondplaceringskasino". Men de individuella intervjuerna ger en annan bild, en förvissning och stark tilltro till att staten och pensionssystemet ändå kommer att leverera en hygglig pension. Kanske är det så att grupsammanhanget förstärker de negativa uppfattningar som finns?

Å ENA SIDAN finns en allmän misstro mot pensionssystemet. Det upplevs som orättvist och spekulativt i och med att en stor del av ansvaret för att man får en bra pension har lagts över på individen.

BÅDE MISTRO OCH TILLTRO

Å ANDRA SIDAN finns en tilltro till att pensionssystemet fungerar och att de olika aktörerna tar sitt ansvar för att se till att alla får en rimlig pension.



Pensionen är samhällets ansvar. De som är pensionärer nu har sitt på det torra men vi är tagna på sängen. Vi är tvingade att sätta oss in i det hela och har inte fått en chans att börja spara till skillnad från de som är unga idag.

KVINNA, INFÖR PENSION

Det är mitt ansvar att jag får en bra pension. Att jag jobbar, ser till att jobba hos en arbetsgivare som betalar in pension, inte jobbar svart och att jag sparar själv.

KVINNA, INFÖR PENSION

AVSNITT 5

Blir det bättre
med mer
information?



5 | Blir det bättre med mer information?

DET är ganska få av intervjupersonerna som på eget initiativ har sökt information om vad som gäller, trots att pensionen för de flesta bara ligger några år bort. Att fylla 65 känns avlägset ända tills vi är där. Information tas mest in genom att årsbesked och pensionsinformation sparas och arkiveras.

Skriftlig information är beständig och fysiskt konkret och *fyller en viktig funktion som bekräftelse på att pensionskapitalet finns*. Det är extra viktigt givet den osäkerhet många upplever. En osäkerhet som hanteras genom att varje års utskick sparas, inte bara det senaste. Innehållet upplevs ofta som svårt att ta till sig vilket resulterar i att informationen i bästa fall ögnas igenom, och sedan arkiveras.

Känslan av att det kan vara viktigt att ta reda på mer har dock börjat vakna hos de intervjuade. Ett dåligt samvete gör sig alltmer påmint. *Men många vet inte vad de behöver veta och kan inte ens formulera frågorna*. Däremot deltar många gärna i arrangerade möten med pensionsinformation eller möten med försäk-

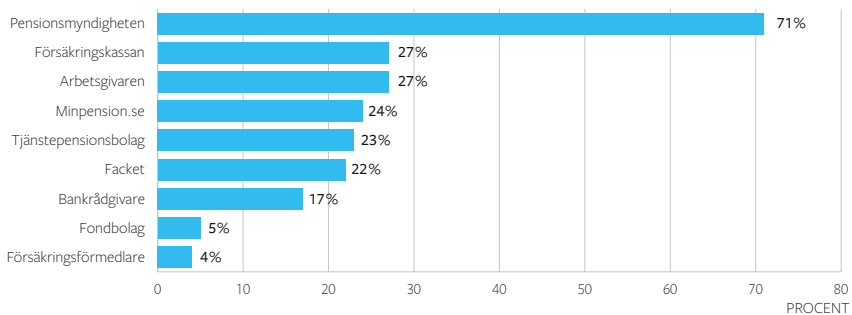
ringsförmedlare. Försök görs också att förstå vad som står i de besked som skickas ut. De allra mest aktiva ringer och frågar eller loggar in på minpension.se. Många har dock fortfarande känslan av att inte förstå och en hel del tappar bort sig i sökandet på pensionsbolagens, valcentralernas och Pensionsmyndighetens hemsidor.

Webbplatser uppfattas generellt som väldigt användbara men samtidigt oändligt omfattande, ofta svårnavigerade och ogenomträngliga. Det gäller att ha motivation och tålmod när man söker information. Många har det inte och ger upp. Det är en stor utmaning att ge information som skapar efterfrågad översikt och ligger på rätt nivå. Och som upplevs relevant och trovärdig.

Det finns också en tydlig skillnad mellan olika avsändare. *Pensionsmyndigheten har ett grundmurat förtroende som vida överstiger andra informationskällor* (SE DIAGRAM).



DEM HAR DU STÖRST FÖRTROENDE FÖR NÄR DET GÄLLER INFORMATION INFÖR PENSIONERINGEN?



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade

5 | Blir det bättre med mer information?

En annan viktig källa är minpension.se som på relativt kort tid blivit känd bland de blivande pensionärerna. Hälften av dem har någon gång loggat in på minpension.se och av de som loggat in har 84 procent, det vill säga 42 procent av samtliga, gjort en pensionsprognos. Bland privat tjänstemännen är det en än högre andel, 52 procent, som gjort en prognos. Det finns en tydlig koppling mellan de som gjort en prognos och de som upplever att de har koll inför ekonomin som pensionär. De som upptäckt minpension.se upplever den som ett bra steg på vägen mot en önskad helhetsbild.

Arbetsgivaren har också trovärdighet vad gäller information inför pensioneringen. Samtidigt är det få som uppger att de får någon information från arbetsgivaren. *Knappt var tredje i åldern 63–67 svarar att arbetsgivaren ger information inför pensionen* (SE DIAGRAM), för privatanställda är andelen än lägre. Personlig information är inget som aktivt efterfrågas.

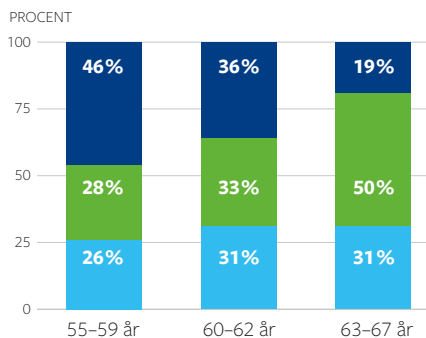


Det ringde någon och erbjöd förvaltning för 600 kr per år. Det lät seriöst, stort och välkänt och innebär att de tar hand om allt så jag nappade.

KVINNA, INFÖR PENSION

Men de som träffat en rådgivare, från en bank eller ett förmedlarföretag, upplever det positivt att få hjälp att reda ut begreppen och att någon annan "gör jobbet". De flesta uppfattar att rådgivarna också har rollen som säljare men att det trots detta är en värdefull kontakt som hjälper till att få ett bättre grepp. Tröskeln är låg för att ta emot hjälp när något känns viktigt men samtidigt svårt och där förväntansbilden är att man borde vara aktiv.

GER DIN ARBETSGIVARE NÅGON INFORMATION TILL ANSTÄLLDA SOM BÖRJAR NÄRMA SIG PENSIONERING?



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade



”

*Jag saknar rådgivning
som är neutral. Alla vill
sälja sina produkter.*

KVINNA, INFÖR PENSION

”

*Man måste läsa på och hänga med
själv men problemet är att man
inte orkar och inte har tillräckligt
mycket kunskap så det blir inte bra.*

MAN, INFÖR PENSION

AVSNITT 6

Kattmat eller
champagne,
hur illa blir det?



6 | Kattmat eller champagne, hur illa blir det?



ÄVEN om många är bekanta med de grundläggande byggstenarna i den kommande pensionen så är tröskeln hög för att sätta sig in i frågan. Att lägga ned tid och energi på att skaffa sig egen kontroll känns frustrerande, i synnerhet som känslan är att man knappt kan påverka utfallet. Å ena sidan betraktas de som talar om att de varit aktiva med sina fondplaceringar som vinnare. Man känner dåligt samvete över att ha gjort för lite. Å andra sidan konstateras med viss skadeglädje att det tycks ha gått ganska bra för icke-valsalternativen också. Många i vår undersökta åldersgrupp upplever att det i alla fall är för sent att göra något, det blir som det blir.

Undersökarna frågade hur viktig ekonomin är för beslutet om att gå i pension och fick i gruppintervjuerna höra att ekonomin är helt central. Den naturliga utgångspunkten i gruppdiskussionerna var också en negativ förväntan. En deltagare uttryckte: *”Man önskar*

att man kunde gå vid 65, men tittar man i kuvertet får man nog gå vid 70, så illa är det!”

Frågan är om inte deltagarna i grupperna triggade varandra, att det också här, som i diskussionen om pensionssystemet, är förväntat att uttrycka oro. De som intervjuades i hemmiljö var mer tillfreds med tankarna kring ekonomin som pensionär. Ekonomiska realiteter är något som är lätt att förhålla sig till, tyckte en kvinna som vi intervjuade i hemmet: *”Jag kommer att klara mig bra som pensionär. Det handlar bara om att rätta mun efter matsäcken.”* Många, förvånansvärt många med tanke på de varningsrapporter som emellanåt förs fram, är inte särskilt oroliga. *Det är till och med fler i den kvantitativa undersökningen som uppger att de inte är oroliga än de som uttrycker tydlig oro, 31 procent jämfört med 27 procent* (SE DIAGRAM SID 24).

Den oro som finns är mer uttalad bland kvinnor än bland män, 33 procent av kvinnorna instämmer tydligt i påståendet att de

Å ENA SIDAN ses de som gör aktiva fondplaceringar och aktiva val av förvaltning som vinnare. Känslan är att pensionen blir låg om man inte engagerar sig.

**VARA AKTIV
ELLER SITTA
LUGNT?**

Å ANDRA SIDAN konstaterar man med viss skadeglädje att det tycks ha gått ganska bra för ”icke-valsalternativ”
Som pensionär blir utfallet inte så illa som befarat.

6 | Kattmat eller champagne, hur illa blir det?

känner oro inför ekonomin som pensionär medan bara 21 procent av männen gör det.

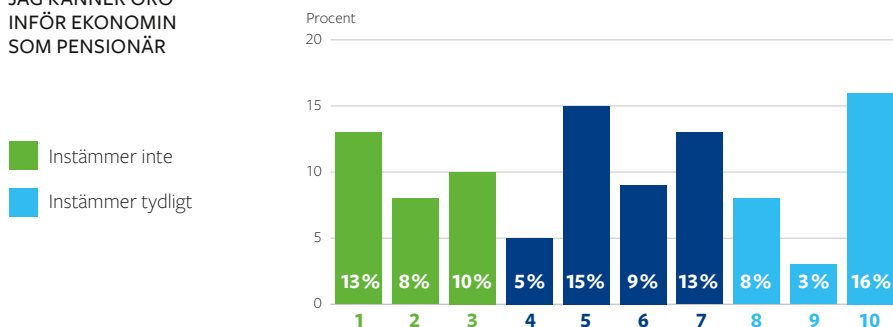
Den vanligaste frågan i pensions-sammanhang handlar om hur stor pensionen kan förväntas bli. Många uppger sig samtidigt ha en god uppfattning om vilken pension de faktiskt kommer att få. I den kvantitativa undersökningen uppger 60 procent att de har koll på ungefär vad de kommer få i pension, många har också gjort en prognos på minpension.se. Att frågan "hur mycket får jag i pension" är vanlig kan både vara ett uttryck för okunskap hos de som faktiskt inte vet och för att många söker en bekräftelse på vad de tror. Det behöver alltså inte handla om total ovisshet.

En kanske väl så relevant fråga borde vara hur mycket som behövs i pension för att kunna leva det liv man vill. Hur ser utgifterna ut? I en pensionsdiskussion borde detta vara en viktig utgångspunkt. Till det kommer

självklart frågan om i vilken utsträckning vi vill utnyttja det sparande som kan ha byggts upp, inte minst i boendet. En SCB-undersökning, beställd av Alecta i december 2012, visar att gruppen över 66 år som väntat har lägre disponibla hushållsinkomster än de yngre grupperna, där flertalet är yrkesaktiva. Samtidigt sjunker dock de äldre hushållens utgifter kraftigt och överraskande är att utgifternas andel av inkomsten ligger på i stort sett samma nivå som i åldersgruppen 56–65 år. *Det genomsnittliga pensionärshushållets ekonomiska situation förefaller således vara god* (SE DIAGRAM SID 25). Undersökningen belyser hur det såg ut för hushållen 2007–2009.

Det är viktigt att poängtera att det är medelpensionärshushållet som beskrivs. Det finns sådana som har det bättre men det finns lika många som har det sämre. En del mycket sämre.

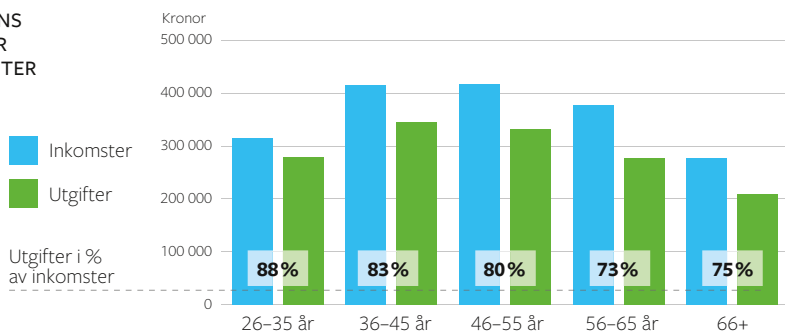
JAG KÄNNER ORO INFÖR EKONOMIN SOM PENSIONÄR



Kvantitativ undersökning Ipsos, 1 000 intervjuade. Svar på frågan på en 10-gradig skala.



HUSHÅLLENS INKOMSTER OCH UTGIFTER



SCBs Hushållsundersökning, genomsnitt 2007-2009, inkomster/utgifter per hushåll grupperade efter den i hushållet som har högst inkomst, 1000-1700 hushåll i varje åldersgrupp, totalt 6 140 hushåll. Utdraget beställt av Alecta december 2012.

AVSNITT 7

Det är mina
pengar



MED ÖKAD valfrihet och större andel premiebestämda inslag betraktar allt fler tjänstepensionen som egna pengar, ett sparande många vill ta ut medan de lever och är friska, och inte som en försäkring för livslång försörjning. Pensioner har blivit sparkapital och individuella på ett helt annat sätt än tidigare. Från att ha sett pensionen som en del av "samhällskontraktet", något som ges som belöning för ett långt arbetsliv, resonerar fler att pensionspengarna är "pengar som jag själv arbetat ihop". Ett livslångt uttag framstår som tryggt men också som mer oförutsägbart. Mycket kan hända och kanske hinner man inte få ut "sina pengar". Därför kan det kännas attraktivt att ta ut så stor del av pensionen som möjligt under kortare tid.

Att ta ut delar av pensionen under en begränsad tid, snarare än livslångt, är ett val som kan vara väl så viktigt som valet att gå tidigare eller senare i pension. Även om majoriteten, 57 procent, av de intervjuade i den kvantitativa undersökningen uppger att de ännu inte vet eller har tänkt på om de ska tidsbestämma uttagen så uppger 15 procent att de kommer att ta ut pensionen på kortare tid. *Det vanligaste alternativet bland dessa 15 procent är 10 år (SE DIAGRAM).* Beslut att ta ut pension på en än kortare tid, till exempel 5 år, kan naturligtvis också vara kopplat till vilket pensionskapital som är uppsparat. Det som kan se ut som ett obetänksamt val kan vara fullt rationellt när pensionskapitalet är litet.

”

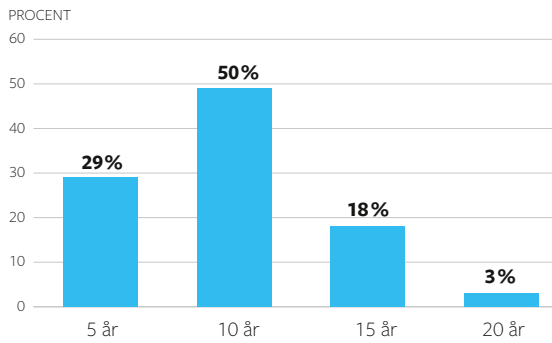
Att ta ut ett högre belopp under kortare tid är klart intressant. Annars kanske pengarna fryser inne och då är det bättre att ta ut dem så länge man är frisk och kan utnyttja dem.

KVINNA, INFÖR PENSION

Det är mina pengar som det står mitt namn på. Jag har ju jobbat ihop dem och betalat skatt så nog måste jag få ut dem.

KVINNA, INFÖR PENSION

UNDER HUR KORT TID VILL DU TA UT PENSIONEN?



Kvantitativ undersökning Ipsos, urval de 15 procent som uppger sig veta att de kommer att ta ut pensionen på kortare tid

AVSNITT 8

Hur går
privatanställda
tjänstemän i
pension
egentligen?



8 | Hur går privatanställda tjänstemän i pension egentligen?

VI HAR idag en livaktig debatt om pensionsåldern och hur vi anpassar vårt samhälle till det positiva faktum att allt fler lever allt längre. Pensionsåldersutredningen lämnade i april sitt betänkande (SOU 2013:25) och lyfte bland annat fram hur fast förankrade vi är i pensionsnormen att gå vid 65. En löpande anpassning till hur livslängden utvecklar sig, den flytande riktåldern, är ett viktigt förslag i utredningen. Det är dock inte bara pensionsåldern utan även hur pensionen tas ut som är under diskussion. Ibland varnas för att omfattande användning av möjligheten till kortare utbetalningstider än livslångt kan leda till att samhället får gripa in när pengarna tagit slut.

Alecta har cirka två miljoner privatanställda tjänstemän varav 480 000 pensionärer. Hur gör då Alectas pensionärer? Vi har tittat på de senaste fem årens pensioneringar inom förmånsbestämd pension. Totalt går cirka 35 000 i pension varje år. I analysen innebär att "gå vid 65" att man börjat ta ut sin pension vid 65 år +/- tre månader.

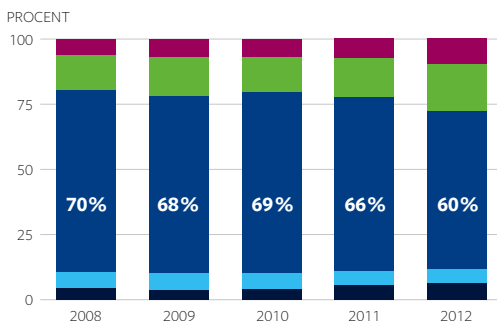
Det finns en tydlig utveckling mot att allt fler utnyttjar flexibiliteten i ITP-systemet. Andelen som går när de fyller 65 och tar ut livsvarig pension minskar successivt, från 70 procent av pensioneringarna 2008 till 60 procent 2012 (SE DIAGRAM).

Under hela perioden 2008–2012 har i genomsnitt:

- 64 procent tagit ut pensionen livslångt från att de gått i pension vid ordinarie pensionsåldern 65,
- 15 procent gått vid ordinarie pensionsålder 65 men valt att tidsbestämma uttagen,
- 21 procent gått vid annat tillfälle än ordinarie (65) varav:
 - 16 procentenheter valt livsvarig utbetalning
 - 5 procentenheter valt att tidsbestämma uttagen.

PENSIONERINGAR INOM FÖRMÅNSBESTÄMD ITP2 2008–2012

- Uppskjutet och livslångt uttag
- Vid 65 år och tidsbestämt uttag
- Vid 65 år och livslångt uttag
- Förtida och livslångt uttag
- Förtida och tidsbestämt uttag



8 | Hur går privatanställda tjänstemän i pension egentligen?

En grupp som ökat år för år under perioden 2008–2012 är de som väljer att skjuta upp uttaget av sin tjänstepension. Denna grupp utgör idag cirka 10 procent av pensioneringarna från att ha svarat för 6 procent i början av perioden. Bland de som skjuter upp pensionsuttagen väljer nästan alla livslångt uttag. Andelen som går tidigare än vid 65, cirka 12 procent, ökar men inte lika mycket som de som skjuter upp uttagen. Av de som bestämmer sig att gå i pension före ordinarie pensionsåldern 65 år väljer i stort sett lika många ett tidsbestämt uttag som ett livslångt.

Vanligast bland de med tidsbestämt uttag är att ta ut pensionen på fem år men andelen med längre utbetalningstider ökar, inte minst 15 års utbetalning. *Det är väldigt få som går i pension redan vid 55 för att ta ut allt på fem år.* I pensionsdebatten lyfts detta emellanåt fram som ett stort problem. Totalt handlar det i Alectas underlag om ett 40-tal personer under de senaste fem åren, en marginell företeelse och knappast ett samhällsproblem.

Sammantaget ser vi att kunderna alltmer utnyttjar flexibiliteten i systemet. Det gäller

såväl när man väljer att bli pensionär som under vilken tid man väljer att ta ut sin pension.

Genom att både förtida och uppskjutna uttag ökat är genomsnittsåldern i Alecta för pension dock oförändrad, 64 år och 9 månader, under den studerade femårsperioden. Åldersmässigt håller vi oss också fortfarande inom ett ganska smalt spann där 90 procent av alla pensioneringar sker mellan 64 och 66. Vidgar vi spannet till mellan 63 och 67 täcker vi ytterligare 5 procentenheter, totalt 95 procent.

Intressant är att lönen vid pensionstillfallet ligger märkbart lägre för de som går vid ordinarie ålder än de som valt förtida eller uppskjutet uttag. En hypotes kan vara att de som har råd ser förtida pension som en möjlighet och de som skjuter upp sin pension har en bra lön och trivs i sitt arbetsliv. TABELL 1 nedan visar genomsnittslönen för de av Alectas kunder med förmånsbestämd pension som gick i pension under 2012.

Den genomsnittliga pensionsförmånen för förmånsbestämd ITP2 för samtliga pensioneringar i undersökt period ligger på 3 400 kronor per månad. Det är ibland

TABELL 1

År	Ordinarie uttag vid 65 år	Förtida uttag	Uppskjutna uttag
2012	33 300 kr	39 200 kr	40 900 kr

TABELL 2

Utbetalningstid/ Pensionsålder	Livslångt	5 år	6–14 år	15 år eller längre
Ordinarie vid 65	2 700 kr	4 200 kr	4 600 kr	5 600 kr
Förtida	4 900 kr	7 400 kr	7 800 kr	9 000 kr
Uppskjutna	4 000 kr	6 300 kr	6 700 kr	5 200 kr

förvånansvärt små skillnader i utbetalda belopp mellan olika utbetalningstider (TABELL 2). ITP-pensionärerna verkar i första hand välja hur mycket de behöver ha ut och sen följer utbetalningstiden av detta val. Att ta ut på kortare tid beror uppenbarligen ofta på att det uppsparade pensionskapitalet helt enkelt är begränsat.

Sammanfattningsvis ser vi hur pensionsnormen 65 med livslångt uttag sakta håller på

att lösas upp. Det blir i allt högre grad individuella val som styr uttaget av ålderspensionen. Detta bekräftas också i webbundersökningen. Allt fler arbetar längre och tidsbestämning av uttag styrs i hög grad av inställningen att "det är mina pengar" och vilket pensionskapital som finns uppsparat. Mycket få utnyttjar dock systemet till att ta ut hela pensionen tidigt, till exempel vid 55, och under kortast möjliga tid.



AVSNITT 9

Sammanfattning



Pensionen är långt borta även när den är nära.

Det är först i 60-årsåldern som motivationen att mer på allvar börja fundera i termer av pension väcks. Konkreta råd och tips om rättigheter och skyldigheter, åldersgränser, informationskanaler med mera tas emot med intresse. Ett stort problem är att många inte vet vad de behöver veta, de kan inte ens formulera frågorna.

Det är lätt att skjuta upp det som kommer sen.

Pensionen uppfattas som en följd av olika omständigheter snarare än något som byggs på planering. Engagemanget för att söka information och aktivt vidta åtgärder är svagt. Pensionsbeskeden samlas på hög och tjänar som kvitto på att pengarna faktiskt finns.

Få vill göra val och ta beslut med långsiktiga konsekvenser.

Generellt är att göra val på lång sikt inte så attraktivt och det premieras sällan heller i bemärkelsen att det ger en omedelbar behovstillfredsställelse. Är osäkerheten stor minskar attraktiviteten ytterligare. När det gäller pension finns dessutom en tilltro till att det i slutändan löser sig. De flesta åtgärder som vidtas är en reaktion på andras förslag snarare än resultat av egna initiativ.

Frustration över hur pensionssystemet har utvecklats.

Regelförändringar och det som uppfattas som spekulation med pensionspengar har gjort att oförutsägbarheten upplevs som stor. Det är dessutom svårt att få överblick. Många är irriterade över det ansvar de upplever sig ha fått att vara aktiva pensionssparare. Den egna möjligheten att påverka upplevs som begränsad.

9 | Sammanfattning

Det stora flertalet är förvissade om att just de kommer klara sig ganska bra.

Många uppger sig ha en god koll på vilken pension de faktiskt kan förvänta sig. Att frågan ”hur mycket får jag i pension” är så vanlig kan handla om att många vill ha en bekräftelse på vad som kommer att gälla. Det måste alltså inte handla om total ovisshet.

Det är få som tror sig kunna påverka sin pension i någon större utsträckning.

Få tror att smarta omplaceringar, byte av förvaltare eller anlåtande av placeringsexperter kommer att ge en bättre pension. Det viktigaste är att arbeta, ha tjänstepension och betala skatt. De åtgärder som övervägs handlar i första hand om att spara mer själv, minska utgifterna eller fundera på att skjuta upp pensionen något år.

Det handlar inte bara om vad pensionen blir, det handlar också om vad man behöver.

Den kanske vanligaste frågan blivande pensionärer ställer sig är hur mycket de får i pension. I pensionsekonomin är det väl så viktigt att fundera över vilka utgifter man tror sig kunna få och hur ens ekonomiska situation i övrigt ser ut. För många minskar utgifterna väl så mycket som inkomsterna när de går i pension.

Pensionsnormen 65 år håller på att lösas upp alldeles av sig självt.

Det ser vi bland Alectas kunder. Allt fler arbetar längre och tidsbestämning styrs såväl av vilket pensionskapital som finns uppsparat som inställningen att ”det är mina pengar”. Vi kan sannolikt förvänta oss att fler tidsbestämmer uttagen i framtiden. Försvinnande få utnyttjar dock systemet till att ta ut hela pensionen från 55 år och under kortast möjliga tid.

AVSNITT 10

En guide för den blivande pensionären



10 | En guide för den blivande pensionären

EN SAK är säker: de blivande pensionärernas situation ser väldigt olika ut. Råden i vår guide kan därför vara mer eller mindre relevanta för den enskilde.

En viktig skillnad mellan att arbeta och att vara pensionär består i att de flesta som arbetar får sin inkomst från ett enda håll. När man går i pension kommer pengarna istället från flera olika håll. Det är inte ovanligt att få utbetalningar från fyra, fem olika pensionsförvaltare om man bytt arbetsgivare några gånger i livet. Genom att stanna upp och ta reda på vad man har kan man förbereda slutet på sitt yrkesliv på ett bra sätt. Vi har samlat några tips till den som börjat fundera kring sin pensionering.



1 Börja med att fundera på när du vill gå i pension. Fortfarande uppfattas 65 års ålder som en norm av många, men du bestämmer själv vid vilken ålder du vill sluta arbeta. En trend just nu är att allt fler väljer att jobba även efter 65 års ålder. Vissa för att de trivs med sitt jobb, andra för att de känner oro inför att lämna yrkesidentiteten och arbetskamraterna. Och för några handlar det om att tjäna in en högre pension. Fundera igenom vad som känns bäst för dig och tänk på att pensioneringen kan bli en stor känslomässig omställning. Finns det möjlighet att trappa ned stegvis? Prata med dina närmaste, med din arbetsgivare och kanske också med facket. Det underlättar dina förberedelser.

2 Skaffa dig en överblick över vilka pensionspengar du har och som ska stå för din försörjning efter arbetslivet. Många får sin pension från flera håll och det gäller att skaffa sig en helhetsbild. Det får du bäst genom att gå in på minpension.se. Det är kostnadsfritt och enkelt. Du loggar in med e-legitimation eller med en personlig kod som du får från Pensionsmyndigheten. Minpension.se är ett samarbete mellan staten och de svenska pensionsbolagen och de har en kundtjänst som svarar på frågor och guidar dig rätt.

3 Ta reda på vilken pension du kan räkna med. I många tjänstepensioner och privata pensioner kan du välja om pengarna ska betalas ut under resten av livet eller om du vill att pengarna ska betalas ut på kortare tid. Ju kortare utbetalningstid du väljer, desto högre blir det månatliga beloppet. Men tänk efter noga innan du väljer en kort utbetalningstid. Efter några år upphör utbetalningarna då helt och idag vill många leva ett aktivt liv även vid ganska hög ålder. Det finns också en risk att mycket av pensionen går bort i skatt om du tar ut det mesta under en kort tid. Gör en egen beräkning på pensionsbolagens hemsidor, eller på minpension.se. Om något är oklart, kontakta de pensionsbolag där du har pengar och be dem att räkna ut vilken pension du kommer att få från den ålder då du tänkt sluta arbeta.

4 Gör en enkel hushållsbudget och se om pensionspengarna räcker till det liv du tänkt leva som pensionär. Tänk på att kostnaden för till exempel kläder och arbetsresor brukar sjunka när man inte längre arbetar. Samtidigt kanske du vill lägga mer pengar på annat när du går i pension. Ett bra budgetverktyg finns på konsumentverket.se.

5 Överväg att jobba ett tag till om kalkylen inte går ihop. För varje månad du väntar med uttaget ökar din pension. En annan lösning kan vara att frigöra kapital på annat sätt. Kanske har du ett sparande du kan dra ned på? Kanske är det möjligt att flytta till en mindre och billigare bostad? Kanske går det att sälja lantstället eller byta till en enklare bil?

10 | En guide för den blivande pensionären

6 Tala med din arbetsgivare när du bestämt dig för en ungefärlig pensionsålder. Om du vill sluta jobba före 67 års ålder säger du helt enkelt upp dig. Ta reda på hur lång uppsägningstid du har. Vill du jobba kvar efter 67 års ålder så går det förstås bra förutsatt att du och din arbetsgivare är överens. Efter 65 års ålder upphör inbetalningarna till många tjänstepensioner och försäkringar. Du kan diskutera med din arbetsgivare om att inbetalningarna ska fortsätta eller om en lönejustering är ett alternativ.

7 När tidpunkten då du valt att gå i pension närmar sig bör du kontakta bolagen där du har pensionspengar och meddela att du vill ta ut din pension. Det gäller inte minst för den allmänna pensionen som du måste ansöka om hos Pensionsmyndigheten. Från många av tjänstepensionsbolagen får du med automatik ett brev några månader innan du fyller 65 år. Du bestämmer själv när och hur du vill att pensionen ska betalas ut. Om du inte hör av dig betalas pensionen ut på det sätt som beskrivs i brevet.

8 Behöver du fortfarande efterlevandeskyddet? Många gånger ingår någon form av efterlevandeskydd i ditt pensionssparande. Det innebär att det betalas ut pengar till dina närmaste när du avlider. Kolla upp vad som gäller för dig och din familj. Kanske vill du förstärka skyddet, men det kan också finnas anledning att ta bort skydd som är onödiga när barnen blivit vuxna och ens partner kanske har ekonomin tryggad på annat sätt. Genom att ta bort onödiga efterlevandeskydd ökar du din egen pension.



”

”Har inte tänkt på att man kan trappa ned gradvis. När man tittar på modeller om vad som händer när man går i pension är det heltid eller att inte jobba alls som gäller.

MAN, INFÖR PENSION



Var försiktig med det här:

Att ta ut stora delar av dina pensionspengar för att istället placera dem på annat sätt

är ett råd du kan få från säljare på finansföretag. Syftet med det är att försöka få bättre avkastning men med det följer också risker. Ibland går mycket bort i skatt om pengarna tas ut på kort tid. Dessutom är det svårt att få bra tillväxt på pengarna utan att ta rejält med risk. Vill du verkligen riskera dina pensionspengar? Det kan vara en bra affär men bara om du är helt klar över riskerna. Ställ frågor, och ge dig inte förrän du är säker på att du förstår allt och känner dig bekväm med förutsättningarna. Avstå annars.

Att ta ut en liten del av din allmänna pension för att få pensionärsrabatter

medan du fortfarande arbetar. Om du skulle bli arbetslös kan ersättningen från a-kassan påverkas.

Var medveten om att vissa pensioner bara betalas ut under ett visst antal år.

Vanligt förekommande är till exempel att ha en ”extra” pension de första fem åren. För många innebär detta att pensionen sjunker kraftigt kring sjuttioårsåldern. Då är det bra att vara förberedd så att den nya ekonomin inte kommer som en överraskning.

Alecta är förvaltare av tjänstepension sedan 1917. Vi är huvudleverantör inom privat tjänstemännens pensionsplan ITP. Vårt uppdrag är att ge kollektivavtalade tjänstepensioner så stort värde som möjligt för företags- och privatkunder. Det gör vi genom god avkastning, bra kundservice och låga kostnader. Vi har inga fonder, betalar inga provisioner, har ingen säljkår eller dyrbara kontorsnät. Vi sysslar bara med tjänstepensioner och erbjuder enbart traditionell försäkring. Vi ägs av våra 2 miljoner privatkunder och 33 000 företagskunder. Allt överskott går till dem.

alecta

Tjänstepension sedan 1917

Har du frågor är du välkommen att kontakta oss

Alecta pensionsförsäkring, ömsesidigt
Telefon 020-78 22 80 | Fax 08-441 60 90
103 73 Stockholm | alecta.se